

एस.एस. कॉलेज, जहानाबाद

संस्कृत विभाग

संधि-प्रकरण

स्वर संधि

- डॉ. विनोद कुमार राँय

अयादिसन्धिः

सूत्र - एचोऽयवायावः

असमान अच् परे होने पर एच् के स्थान पर क्रमशः 'अय्'; 'आय्'; 'अव्'; 'आव्'

अच् का अर्थ है = (अ, इ, उ, ण् । ऋ लृ क् । ए ओ ङ् । ऐ औ च् ।)

एच् का अर्थ है = (ए ओ ङ् । ऐ औ च् ।)

अयवायावः का अर्थ है = 'अय्'; 'अव्'; 'आय्'; 'आव्'

तात्पर्य यह है कि,

ए, ऐ, ओ, औ के परे अन्य किसी स्वर के मिलने पर 'ए' के स्थान पर 'अय्'; 'ऐ' के स्थान पर 'आय्'; ओ के स्थान पर 'अव्' तथा 'औ' के स्थान पर 'आव्' हो जाता है ।

यथा,

ए = अय्

शयनम् = शे + अनम्

नयनम् = ने + अनम्

चयनम् = चे + अनम्

ऐ = आय्

शयानम् = शे + आनम्

नायकः = नै + अकः

गायकः = गै + अकः

गायिका = गै + इका

ओ = अव्

पवनम् = पो + अनम्

भवनम् = भो + अनम्

पवित्रः = पो + इत्रः

औ = आव्

पावकः = पौ + अकः

शावकः = शौ + अकः

भावुकः = भौ + उकः

धावकः = धौ + अकः